

Femei cu idei

MANIFEST

2020

CUPRINS

Ce vor femeile?	4
Deșeurile din localități	6
Calitatea proastă a drumurilor și trotuarelor	12
Educația necalitativă din grădinițe	20
Violența asupra femeilor în familie	27
Calitatea apei	34

octombrie 2020

CE VOR FEMEILE?

Femeile reprezintă segmentul de cetățeni și alegători majoritari în Republica Moldova. Totodată, partidele politice și reprezentanții administrației publice rareori abordează de o manieră ținută și dedicată prioritățile femeilor. Manifestul Femeilor 2020 își propune să exerseze presiune democratică asupra factorilor de decizie pentru ca prioritățile femeilor să devină și prioritățile politicienilor. În orice societate în curs de democratizare relațiile între oameni și reprezentanții acestora, cărora oamenii le deleghează temporar puterea de decizie, au loc schimbări treptate. Întâi oamenii încep să dedice mai mult timp pentru a defini și articula prioritățile proprii. Apoi oamenii se asociază și depun eforturi pentru a face prioritățile sale cunoscute tuturor, în special celor care dețin puterea. În final, prioritățile semnalate încep să fie luate în calcul de către deținătorii puterii. Când se întâmplă faza trei, cu toate grupurile și cu toate deciziile, se poate vorbi că o societate a atins o fază avansată de democratizare. Manifestul Femeilor 2020 a încercat să abordeze primele două faze - articularea priorităților și semnalarea acestora. Acum depinde de candidații politici și de câștigători dacă faza trei se va apropia de lumina zilei.

În cadrul unei cercetări de opinie am întrebat 74 de participante ale programului "Femei cu idei" care sunt problemele principale care le deranjează

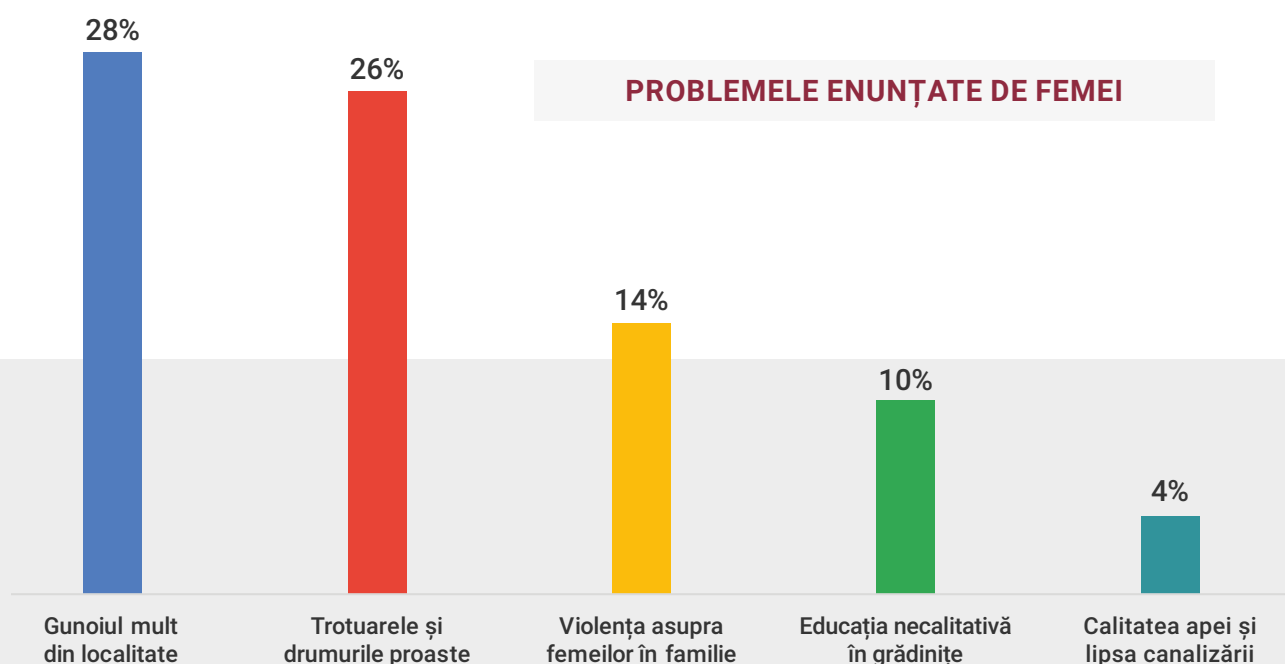
cel mai mult. În urma discuțiilor au fost identificate 4 probleme: gunoiul mult din localitate, trotuarele și drumurile proaste, violența asupra femeilor în familie, educația necalitativă din grădinițe. În baza acestor probleme participantele programului au elaborat un chestionar, iar în perioada 16-17 Noiembrie 2019 au chestionat peste 650 de femei în 4 regiuni: inclusiv sectoare ale Chișinăului, suburbiile și localități rurale din regiunea centrală a țării.

La sondaj au participat femei de toate vârstele: 35% femei de 18-25 ani, 39% cu vârsta între 26-60 ani, iar femeile cu vârsta peste 60 ani au constituit 26% din totalul persoanelor chestionate. Metoda de chestionare folosită a fost "Din ușă în ușă" (54%) și "În stradă" (46%) în fiecare din cele 4 regiuni menționate.

În rezultatul sondajului 26% din femeile chestionate au spus că problema deșeurilor din localitate ar trebui rezolvată, 24% au menționat problema drumurilor și trotuarelor proaste, 13% au enunțat violența asupra femeilor în familie, iar 10% au numit educația proastă în grădinițe. Cea de-a cincea problemă nominalizată mai des de femei a fost calitatea proastă a apei. Printre alte probleme numite au fost: pensia mică, devieri de comportament în societate, sărăcia, lipsa canalizării ori problema câinilor vagabonzi.

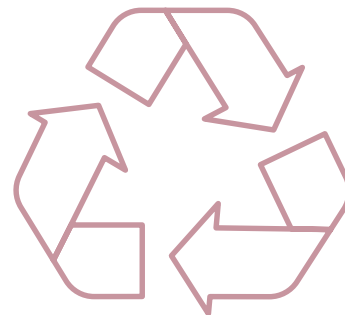
Acest Manifest analizează și semnalează cinci probleme enunțate de femei și anume:

- ▶ gunoiul mult din localitate;
- ▶ trotuarele și drumurile proaste;
- ▶ educația necalitativă din grădinițe;
- ▶ violența asupra femeilor în familie;
- ▶ calitatea apei.

În continuare vom încerca să înțelegem de ce problemele enunțate există, care sunt cauzele acestora și vom propune soluții care pot servi drept punct de pornire pentru autorități. Luarea în calcul - de către candidați și partide, dar și de către autoritățile relevante - a acestor constatări și soluții va fi un pas înainte spre democratizarea Moldovei.

DEȘEURILE DIN LOCALITĂȚI

Sumar

Aspectul aranjat și lipsa mirosului urât în localitățile Moldovei sunt importante pentru femei. În urma sondajului efectuat de „Femei cu idei”, aproape 1/3 din respondente au spus ca sunt deranjate de gunoiul aruncat peste tot și mirosul urât care vine atât de la gunoiștile neautorizate, dar și cele formate peste noapte. În special de această problemă sunt deranjate femeile din mediul urban cu vârstele cuprinse între 18-60 de ani. Femeile mai spun că în anumite zone lipsesc coșurile de gunoi, tractorul care colectează gunoiul vine rar, iar unele zone lipsesc urnele pentru sortarea deșeurilor. În general femeile sunt deranjate că nu se sortează și reciclează gunoiul.

Am încercat să aflăm care sunt cauzele care duc ca gropile să fie pline de gunoi, dar și de ce aceasta continuă să fie o problemă.

Cum resimt femeile problema

Miros urât, sănătate compromisă

„Neplăcut sa vezi prin oraș mizerie, fiecare al 2-lea aruncă gunoi pe stradă” -

Femeie 18-35 ani, mun. Chișinău

„Aspectul nu este plăcut, miros neplăcut, șobolanii se îngrămădesc” -

Femeie 18-35 ani, or. Cricova

*„Neglijența oamenilor, aruncarea la întâmplare, în râpă, neorganizarea sortării și reciclării” -
Femeie 36 ani, satul
Lozova, Strășeni*

Femeile respondente la sondajul „Femei cu idei” au spus că sunt deranjate de mirosul înțepător atunci când trec pe lângă gunoiștile neautorizate, aspectul neprietenos al locurilor unde sunt colectate deșeurile, dar și de cantitățile mari de deșeuri care ajung la gropile de gunoi. În satul Bulboaca din raionul Anenii Noi, situat la 45 de km de municipiul Chișinău, cu câțiva ani în urmă sătenii se plângeau că gunoiștea e în creștere, iar mirosul insuportabil a invadat localitatea, iar oamenii din satul Roșcana a aceluiași raion spun că aer proaspăt nu este din cauza gunoiștilor de peste tot.^[1]

Numărul gunoiștilor neautorizate este în creștere, totodată crește și volumul de gunoi aruncat, multe locuri curate odată, păduri, iazuri, râpi, râuri, acum sunt împânzite de murdărie și emană miros oribil. În medie o localitate are de la 6 la 11 gunoiști neautorizate pentru lichidarea cărora se scot bani grei din bugetul local. O participantă a programului „Femei cu idei” spune că în satul său de baștină Mileștii Noi, r. Ialoveni au cel puțin 3 gunoiști neautorizate, acestea fiind localizate la marginea pădurii, pe cursul râului Botnișoara și într-o râpă numita „Cirău”. Un alt exemplu este satul Codreanca, raionul Strășeni în care doar în perioada

2016-2017 au fost lichidate 11 gunoiști neautorizate pentru care primăria a plătit peste 23 de mii de lei. Totodată, gropile de gunoi stihinice cât și gunoiștile neautorizate sunt “ principalele surse de poluare ale apelor, deoarece au loc scurgeri de ape de pe teritoriile ocupate de gunoiști. Apa poluată are efect direct negativ asupra sănătății oamenilor și animalelor.^[2] De exemplu: pe cursul râului Răut, la Florești sunt atestate mai multe gunoiști neautorizate, iar în perioada 2013-2015 în comuna Bubuieci, unde în această perioadă au fost depozitate deșeurile din mun. Chișinău, a crescut cu 73% numărul bolnavilor cu boli diareice acute, a crescut riscul de îmbolnăvire de helmintiaze, microsporie, encefalită etc.^[3] *“În timpul campaniilor de salubritate găsim în râuri și anvelope, și animale moarte, și saci cu balegă, și îmbrăcăminte, și baterii, și o mulțime de alte lucruri care pur și simplu te uimesc”* spune Iuliana Cantaragiu, expertă proiecte, Centrul Național de Mediu.^[4]

În lipsa gunoiștilor autorizate și a serviciilor de salubritate locală, lichidarea gunoiștilor stihinice este o măsură ineficientă. Din practica primarilor, locuitorii vor căuta să arunce gunoi în aceleași locuri, după cum s-au deprins. Impactul deșeurilor menajere din mediul rural este dezastruos asupra mediului, dar și a apelor de suprafață sau subterane.

În concluzie, mormanele de gunoi de prin toate localitățile din țară, pe lângă mirosul urât, provoacă disconfort și influențează negativ sănătatea oamenilor.

❑ De ce există problema

Lipsa reciclării și sortării

În Republica Moldova cea mai răspândită metodă de eliminare a deșeurilor, volumul cărora a crescut considerabil în ultimii ani, este depozitarea lor la sol. Cantitatea de deșeuri municipale generate și depozitate în anul 2018

este de 3043.1 mii tone, înregistrând o creștere de 169% față de anul de referință 2001 în care au fost generate și depozitate 1130.80 mii tone de deșeuri.^[5] Majoritatea deșeurilor colectate nu sunt reciclate sau reutilizate în circuitul economic național. Conform Inspectoratului pentru Protecția Mediului (IPM) rata de reciclare și valorificare a deșeurilor este foarte redusă, iar deșeurile reciclabile sunt aruncate împreună cu cele nereciclabile la gunoiști. În Republica Moldova **doar 10% din deșeurile reciclabile sunt recuperate, restul 90% sunt transportate la gropile de gunoi.**

Republica Moldova a semnat acordul de Asociere cu UE care presupune ca Moldova să se alinieze standardelor europene în ceea ce privește cantitatea de deșeuri generate. La acest moment, în țările dezvoltate se generează în jur de 540 kg/an de deșeuri municipale pe

cap de locuitor^[6], în timp ce la noi acest indice este estimat la circa 200 kg/an (400 kg/an în or. Chișinău), care aproape integral ajunge la groapa de gunoi.^[7] Această cifră s-ar înjumătăți dacă am sorta și recicla gunoiul. Un studiu recent, elaborat în cadrul proiectului „Instigare la Reciclare”, constată că aproximativ 50% din deșeurile pe care le producem ar putea fi reciclate, în loc să fie depozitate la gunoiști, dacă cetățenii ar fi informați și implicați. Momentan cifrele arată ca doar 20% dintre locuitori repartizează deșeurile în tomberoane speciale.^[8]

Deșeurile sunt sortate doar în 19 orașe din Moldova, iar în 10 din ele – numai plasticul. În două – plasticul și hârtia, în unul – plasticul și sticla și doar în trei – și hârtia, și sticla, și plasticul. Deșeurile nu sunt sortate în niciun fel la Briceni, Glodeni, Dondușeni, Cocieri, Edineț, Cahul, Călărași, Căușeni, Rezina și Râșcani.^[9] Chiar dacă din 2006 în Chișinău activează întreprinderea „ABS” SRL, unică în regiunea de est de sortare și reciclare a gunoiului, aceasta reciclează doar 15% din cele 500 tone sortate pe zi. Asta în timp ce la „ABS Recycling” se transportă 1200 de tone zilnic care aproape integral ajung la gropile de gunoi.^[10] O țară comparabilă cu Moldova ca populație, Lituania, reciclează un nivel record de plastic de cca. 74%, media în UE fiind de 42%.^[11]

Moldova se îneacă în gunoi pentru ca oamenii nu sortează gunoiul, iar cantitatea de gunoi reciclat este prea mică ca să micșoreze gropile de gunoi imense care se umflă pe zi ce trece.

Lipsa serviciilor de colectare a deșeurilor în zonele rurale

Lipsa serviciilor de colectare a deșeurilor contribuie la apariția gunoiștilor stihinice. În Moldova, din 913 de primării, doar 140 au servicii de colectare a deșeurilor. Conform datelor Biroului Național de Statistică, în anul 2018, doar 32,4% din populație a fost deservită de servicii de salubritate, gradul de acoperire cu aceste servicii fiind de doar 6,2% în mediul rural. De asemenea, se constată că sunt cantități de deșeuri care rămân necolectate.^[12] De exemplu, în urma chestionării unor primari din raionul Strășeni, s-a constatat că din 39 de sate, doar în 10 funcționează Serviciul de Colectare a Gunoiului. Chiar dacă Moldova și-a propus ca în 2015 să atingă 71.8% în ceea ce privește accesul populației țării la sisteme de salubritate conform obiectivelor de dezvoltare ale mileniului,^[13] doar în 12% din localitățile rurale (cca 180 sate) gestionarea deșeurilor are loc, mai mult sau mai puțin, organizat. În restul satelor, activitățile de salubritate se execută la solicitare, ori în genere nu se există.

Din cauza lipsei acestui serviciu în localitățile rurale, în fiecare an, bugetele primăriilor de la sate sărăcesc în medie cu 36 mii lei pentru a curăța localitățile de deșeurile aruncate peste tot (de exemplu, Comuna Parcani din Soroca).^[14]

În concluzie, lipsa serviciilor de salubritate în sate favorizează dezvoltarea gunoiștilor stihinice, iar aspectul urât și mirosul înțepător din sate se datorează inclusiv acestui fenomen.

EȘECUL SOLUȚIEI EXISTENTE

La nivelul municipiului Chișinău la moment nu există un regulament sau o instrucțiune cu privire la modul de triere, colectare, transportare, reciclare și reutilizare a deșeurilor menajere. Strategia națională de management a deșeurilor nu funcționează sau funcționează slab, ceea ce este demonstrat inclusiv prin lipsa serviciilor de salubritate, în special în mediul rural.

Există totuși un Regulament din anul 2000 cu privire la salubritatea teritoriului și menținerea ordinii sanitare în municipiul Chișinău, precum și un proiect de "Regulament privind salubritatea în municipiul Chișinău" din anul 2014. Regulamentele prevăd un mecanism de colectare zilnică a deșeurilor menajere, cu transportarea lor către poligonul de depozitare din afara municipiului.

Deși la nivelul municipiului Chișinău există reglementări privind modul de reciclare a deșeurilor menajere cu pilotarea inițială de către compania "ABS Recycling", de mai bine de 14 ani acest serviciu de sortare și reciclare mai este încă un proiect pilot cu sortarea și reciclarea unei cantități infime de deșeuri.

În același timp, puține primării pun amenzi conform art. 154 din Codul Contravențional, care presupune încălcarea modului de reciclare a deșeurilor menajere, pentru aruncarea gunoiului unde se nimerește. Un primar din raionul Ialoveni i-a confirmat unei participante în programul "Femei cu idei" că evită să pună amenzi "pentru a nu pierde un alegător în plus la următoarele alegeri".

Chiar dacă pe hârtie Moldova s-a angajat să creeze servicii de salubritate în toată țara, până la moment avem doar gropi de gunoi stihinice și servicii de salubritate sporadice prin țară.

SOLUȚIILE NOASTRE

1. Sortarea deșeurilor pe 2 categorii

Noi propunem motivarea cetățenilor de a sorta și recicla deșeurile și anume sortarea pe 2 categorii: uscată (*hârtie, carton, sticlă, metal*) și umedă (*deșeuri menajere*). Această soluție se pretează cel mai bine pentru mediul rural.

Deșeurile sortate, vor fi colectate de serviciul de colectare a deșeurilor din localitate, de la poartă la poartă o dată în săptămână, pe două categorii: uscat și umed. Ele vor fi sortate la stația de sortare, iar deșeurile uscate vor fi vândute pentru a aduce bani în bugetul fiecărui primărie. Aceștia vor fi cheltuiți pentru a asigura cetățenii cu saci necesari, dar și de a acoperi cheltuielile pentru serviciile de salubritate.

Este important ca această soluție să aibă ca activitate importantă informarea cetățenilor prin campanii publicitare (*bannere/pliante*) cu explicarea ce înseamnă fracție umedă și uscată. De asemenea, trebuie să existe amenzi în caz de nerespectare a acestor măsuri de cel puțin 100 u.c pentru a deprinde oamenii că deșeurile trebuie sortate și valorificate, dar nu aruncate aleator. Cele patru grupuri țintă de informare sunt: locuitorii, profesorii, grupurile de voluntari și instituțiile publice (*primăriile/grădinițele/scolile*).

În concluzie, prin implementarea proiectului, statul și primăriile vor obține surse financiare în urma vânzării materialelor reciclabile, cetățenii vor deveni mai educați, iar Moldova - mai curată.

2. Deschiderea punctelor de colectare selectivă în mediul rural

Soluția cea mai bună este deschiderea mai multor puncte în mediul rural de colectare selectivă a gunoiului, pentru început - plasticul și sticla. Mai târziu, pot fi incluse și alte categorii de deșeuri reciclabile.

Administrația locală (*primarul împreună cu consilierii*) organizează campanii de informare și încurajare, explică oamenilor cum și de ce trebuie să sorteze gunoiul. Antreprenorii vor prelua deșeurile sortate și le vor duce la punctele de reciclare.

Campania de informare va cuprinde acțiuni de educație ecologică, dezbateri, mese rotunde. În cadrul campaniilor se va explica despre impactul deșeurilor asupra mediului avantajele sortării, modalitatea de sortare și unde vor fi plasate aceste platforme. Organizarea campaniei „Noi sortăm, nu poluăm” are ca scop să demonstreze că soluția cea mai bună este, evident, sortarea gunoiului pentru a îmbunătăți mediul și economia locală. O altă activitate va fi amenajarea spațiilor special amenajate pentru colectarea plasticului, sticlei prin instalarea de plase sau tomberoane.

Soluția propusă este eficientă, reală și presupune un buget mic pentru punerea în aplicare. Sortarea gunoiului chiar de la noi de acasă ne-ar costa 2 min pe zi. Înainte să-l aruncați, amintiți-vă că de acțiunile noastre comune depinde în ce mediu vom trăi.

AVANTAJELE ACESTOR SOLUȚII:

- # În scurt timp vom reduce cantitatea deșeurilor din plastic și sticlă, cu aproximativ 4% sticla, cu 8% plasticul, iar 12% din deșeuri vor dispărea;
- # Va avea loc crearea și dezvoltarea serviciilor de colectare a gunoiului menajer în mod organizat, autorizat și informat;
- # Vom reduce la zero gunoiștile stihiiice, vom responsabiliza localnicii, vom aplica amenzi acolo unde e necesar, astfel vom avea un mediu mai curat. Gestionăm deșeurile de la nivel local la cel raional și regional prin colaborarea cu societatea civilă și autoritățile locale;
- # Utilizând practica acumulată în alte state, dar și experiența unor localități din Moldova, autoritățile publice locale pot să dezvolte o infrastructură viabilă de colectare.

CALITATEA PROASTĂ A DRUMURILOR ȘI TROTUARELOR

□ Sumar

Una din problemele menționate cel mai des în sondajul derulat de "Femei cu idei" a fost calitatea proastă a drumurilor și a trotuarelor. Astfel, 24% din persoanele intervievate au spus că sunt nemulțumite de existența acestei probleme.

"Circulam în fiecare zi și nu ne place ceea ce vedem, adică drumurile defectate" -

Femeie 36-60 ani, mun. Chișinău

"Borți, trotuare incomode, ambuteiaj" -

Femeie 18-35 ani, mun. Chișinău

Cel mai des femeile au nominalizat drumuri de o calitate proastă, cu găuri, vizibilitate redusă și cu semnalizarea ne-adecvată. Toate acestea duc la accidente rutiere. Trotuarele defecte sau lipsa acestora îngreunează mersul pe jos și cu căruciorul ori trocineta pentru copii. Femeile spun că este imperativ ca trotuarele să existe sau să fie reparate, iar siguranța și calitatea drumurilor ar îmbunătăți viața lor, dar și a familiilor lor.

Melanie Marlett, fosta reprezentantă a Băncii Mondiale în Moldova, spunea că estimările arată că fiecare viață pierdută pe drumurile din Moldova costă echivalentul la 511 mii dolari SUA pentru economia moldovenească. Nemaivorbind de costul uman al fiecărei vieți pierdute ori a fiecărei persoane vătămate, asta ar însemna o pierdere de 300 de milioane de

dolari anual sau cca. 3% din PIB-ul țării. Investiția în politici în domeniul calității drumurilor ar contribui la micșorarea costurilor medicale și continuarea activității economice a cetățenilor.^[15]

În concluzie, siguranța circulației se bazează pe abordarea sistemică, atât a managementului drumurilor cât și a calității acestuia, care sunt dependente unul de altul, formând principiile siguranței circulației.

□ Cum resimt femeile problema

Banii pentru reparația drumurilor se cheltuie inefficient

Femeile participante la sondajul efectuat în 2019 de grupul de inițiativă "Femei cu idei" spun că drumurile sunt reparate parțial, fără căi de acces și cu trotuare incomode și vor ca acestea să corespundă standardelor europene. Totodată, femeile spun că sunt nemulțumite de cum se cheltuie banii publici pe infrastructură, căci lucrările se efectuează repetat pe aceleași drumuri ori drumurile sunt reparate necalitativ.

"Mergi pe stradă și poți să-ți rupi capul" -

*Femeie 36-60 ani,
mun. Chișinău*

Un studiu recent arată că problema calității proaste a drumurilor din municipiul Chișinău, inclusiv al reparației repetitive ține mai mult de eficiența gestiunii banilor alocați decât de bugetul insuficient pentru repararea acestora.^[16] În plus, există o lipsă de conlucrare a instituțiilor edilitare, fapt recunoscut și de primarul municipiului Chișinău, Ion Ceban: „Unul sapă, altul acoperă, unul descoperă țevile, altul dă din umeri că nu cunoaște a cui este gaura. Acțiunile în această privință trebuie să fie coordonate.”^[17]

Un alt studiu spune că nivelul de transparență și de implicare a utilizatorilor și publicului larg în procesul de administrare și planificare a drumurilor este insuficient.^[18] Ba chiar mai mult, Harta interactivă^[19] creată recent de întreprinderea municipală Regia Exdrupo cu locațiile unde se desfășoară lucrări de reparație curentă pe drumuri în Chișinău, nu include nici o formă prin care consumatorul final al acestor reparații poate să-și expună deranjamentele ori părerea vizavi de calitatea lor.

Femeile cred că în Moldova, dar și în capitală, instituțiile publice de resort cheltuie banii ineficient cu o reparație curentă haotică și repetitivă a străzilor. Starea actuală a infrastructurii drumurilor impune schimbarea paradigmei de administrare a acestui domeniu, de exemplu, prin implicarea cetățenilor în monitorizarea acestui proces.

Femeile nu se simt în siguranță pe drumurile din Moldova

În cadrul sondajului efectuat de participantele “Femei cu idei” femeile afirmă că drumurile sunt pline de gropi, iar calitatea proastă a drumurilor din țară și semnalizarea neadecvată are un efect negativ asupra securității circulației rutiere. Datele statistice confirmă acest fapt, mai ales că în anul 2020 a crescut numărul persoanelor decedate în accidente rutiere cu 20%, față de anul 2017. Cele mai multe accidente rutiere

cca. 47% s-au înregistrat în raza mun. Chișinău. În plus, noi suntem pe locul cinci în Europa după numărul accidentelor rutiere.

“Copii nu au pe unde merge, nu e sigur” -

**Bunică,
mun. Chisinau**

“La intersecții este periculos pentru copii”

**Femeie 35-60 ani,
satul Lozova, Strășeni**

Femeile spun că intersecțiile sunt nesigure pentru ele, dar și copii lor, mai ales în condiții de vizibilitate limitată sau iluminare neadecvată. Datele Inspectoratului General de Patrulare arată că un număr mai mare de accidente în municipiul Chișinău are loc între intervalul orelor 18:00-20:00 atunci când vizibilitatea se reduce esențial.^[20]

În concluzie, putem afirma că femeile se simt lipsite de siguranță pe drumurile din țară, iar infrastructura rutieră ce include semnalizarea rutieră, iluminat stradal ori trecerile de pietoni nesigure trebuie îmbunătățite.

De ce există problema

Lipsa conlucrării instituțiilor de resort și neimplicarea cetățenilor

Administrarea rețelei de drumuri municipale ridică probleme majore, mai ales atunci când se pune problema coordonării lucrărilor de investiții făcute de instituția edilitară cu cele de reparații inițiate de alți operatori de servicii publice (ex: alimentare cu apă/canalizare, gaz ori telecomunicații). În plus, oamenii nu sunt implicați în niciun fel în administrarea drumurilor.

Deseori, în capitală lucrările de reparație a drumurilor poartă un caracter repetat și nu există o coordonare eficientă a instituțiilor de resort legate de modernizarea, repararea și mentenanța drumurilor. Ca exemplu, poate servi reparația și construcția străzilor

31 august 1989 și Ion Creangă, unde au fost depistate încălcări, care necesită a fi înlăturate. Lucrările de reparație a străzii Ion Creangă au fost efectuate fără a se lua în calcul și a se schimba rețelele subterane, apeductul și canalizare, uzura lor fiind de peste 90%. Proiectul trebuia finisat în luna mai 2019. Din spusele primarului capitalei, Ion Cebanu S.A. „Apă-Canal”, va trebui să aloce 11 milioane lei din buget, pentru a fi schimbate rețelele subterane și doar după asta primăria va face reparație.^[21]

Un alt exemplu este strada Albișoara din Chișinău, sub podul de la Circ unde

muncitorii au intervenit recent pentru a doua oară, pe aceeași porțiune de drum, pe asfaltul proaspăt turnat pentru a instala țevile de la canalizare.^[22] Aceste exemple demonstrează repetat lipsa comunicării între instituțiile municipale.

În plus, nimeni din administrația locală sau centrală nu întreabă oamenii care trăiesc pe acele porțiuni de drum ce cred ei despre calitatea reparațiilor. Hartă interactivă lansată recent cu locațiile unde se desfășoară lucrări de reparație curentă pe drumuri din Chișinău, nu include feedback nici de la alte instituții publice ori private, nici de la cetățeni.

În concluzie, lipsa conlucrării între instituțiile prestatoare de diverse servicii cu ÎM „Regia Exdrupo” în Chișinău și neimplicarea cetățenilor în acest proces face ca administrarea rețelei de drumuri să fie una învechită și să nu răspundă cerințelor actuale.

Drumuri și trotuare nesigure

Drumurile naționale și locale sunt proiectate conform unor norme depășite de timp, clasificate insuficient și semnalizate prost ceea ce duce la un număr sporit de accidente rutiere. Gravitatea accidentelor rutiere în Republica Moldova se situează peste media tuturor țărilor din UE, fiind dublă sau triplă față de țări precum Olanda sau Suedia. Rata deceselor raportat la numărul accidentelor rutiere este și ea peste media europeană (*un decedat la 45 accidente rutiere*), indice care este constant pe parcursul a mai multor ani. La nivel internațional (*World Health Organization, 2009*), s-a constatat că plasarea vinovăției totale sau parțiale doar pe factorul uman este depășită. Cauza numărului mare de accidente este infrastructura de proastă calitate, lipsa sau insuficiența echipamentelor instalate și plasate pe drumuri, soluțiile învechite adoptate de proiectanții de drumuri, cumulate cu eroarea umană, care au un

impact rezumat la circa 34% din totalul accidentelor înregistrate.^[23]

O problemă a tuturor statelor în curs de dezvoltare, inclusiv a Republicii Moldova, este siguranța utilizatorilor vulnerabili. Cu o pondere generală de peste 37% din numărul total al accidentelor, tamponările utilizatorilor vulnerabili sunt cele mai frecvente tipuri de accidente de pe rețeaua de drumuri publice. Ba chiar mai mult, în 2019 tamponarea pietonilor aflați pe spațiile destinate circulației acestora (*trotuare, marcaje, insule, etc.*) a crescut cu 20% față de aceeași perioadă a anului trecut.^[24] Normele actuale de siguranță rutieră nu oferă siguranță pietonilor și trebuie reevaluate și inspectate, cu includerea managementului **punctelor negre** (*porțiuni de drum cu număr sporit de accidente*) înainte de începerea lucrărilor de proiectare.

În concluzie, putem afirma că drumurile și trotuarele de la noi din țară sunt nesigure, iar numărul accidentelor rutiere se menține constant de la an la an. Situația se poate schimba doar prin îmbunătățirea siguranței rutiere care presupune schimbarea normelor la nivel național și aplicarea acestora pe tot teritoriul țării.

EȘECUL SOLUȚIEI EXISTENTE

Situația siguranței circulației rutiere și a administrării drumurilor arată că politicile din domeniu, la moment, sunt axate mai mult pe introducerea unor norme legislative și normative, care nu întotdeauna au aplicabilitate, în raport cu cele mai bune practici internaționale. Astfel, există riscul ca Republica Moldova să nu îndeplinească țintele asumate, cum ar fi Viziunea Zero. Viziunea Zero este un program aprobat în mai multe țări din lume, se concentrează pe schimbările fizice ale infrastructurii rutiere, cum ar fi: (a) micșorarea distanțelor de traversare prin extinderea bordurilor sau construcția de insule pietonale; (b) programarea semafoarelor astfel încât să ofere un avantaj pietonului la traversare.^[25] Prin legea nr. 109/2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, implicit a legii nr. 131/2007 privind siguranța traficului rutier, Parlamentul introduce în uz termenii de „audit și auditor de siguranță a circulației”. Cu toate acestea, legea nu prevede mecanismul de implementare și realizare a acestor proceduri, inclusiv norme de formare și certificare.

Un exemplu în acest sens a fost încercarea CMC Chișinău de a pune în aplicare Ghidul de design al străzilor din mun. Chișinău.^[26] Documentul dat trebuie să servească ca bază pentru orice lucrări de reparație capitală și modernizare a străzilor și drumurilor din municipiu, pentru transformarea lor într-un spațiu public multifuncțional, sigur, confortabil și vibrant. Cu toate acestea, acest document este unul cu titlu de recomandare și nu este clară aplicabilitatea practică.

La nivel național, “Strategia de siguranță rutieră din Republica Moldova 2011-2020”, impune crearea unei Agenții directe, ca modalitate eficientă de management al siguranței circulației. Cu toate acestea până astăzi nu există o cooperarea instituțională și distribuția de responsabilități și competențe în domeniu, iar coordonarea efectivă între instituții lipsește.^[27]

Conform Legii Nr. 509, cu privire la drumuri, administrarea drumurilor locale, comunale și a străzilor se asigură de către autoritățile administrației publice locale. Prin urmare, administrarea drumurilor din oraș și municipiu este în sarcina Primăriei Municipiului Chișinău și a Consiliului Municipal Chișinău. Primăria mun. Chișinău în colaborare cu Poliția de Patrulare au încercat să reducă numărul de victime și accidente prin mai multe acțiuni: aplicarea marcajelor rutiere, instalarea semnelor de circulație ori instalarea limitatoarelor de viteză.^[28] Cu toate acestea numărul accidentelor rutiere cu implicarea pietonilor, a scăzut superficial în ultimii ani. Accidentarea pietonilor este cea mai răspândită în Moldova. În același timp nu exista o bază de date de calitate pentru a putea realiza o analiză eficientă a punctelor negre a accidentelor rutiere. În lipsa datelor calitative, practic, este foarte anevoios de realizat o analiză a acestor sectoare.^[29]

În concluzie, statul a dezvoltat politici publice și normative care arată bine pe hârtie însă așa și nu sunt aplicate în practică.

SOLUȚIILE NOASTRE

Practica internațională în proiectarea străzilor demonstrează o atenție specială acordată sporirii securității circulației. Prin urmare, reparația și întreținerea străzilor nu trebuie să se limiteze la infrastructura rutieră (*carosabil, pasaje, intersecții, semafoare, parcuri*) ci trebuie să aibă în vedere întregul spectru de necesități de mobilitate, în special infrastructură pietonală, infrastructură de transport public și infrastructură pentru biciclete.

Pentru a realiza o astfel de modernizare a străzilor din Chișinău este nevoie de o conlucrare dintre toate instituțiile statului. Această coordonare ar elimina practica reparației curente haotice a străzilor, ar stabili clar responsabilii în privința potențialelor daune cauzate infrastructurii stradale și ar implica cetățenii în deciziile publice.^[30] Considerăm că, un **mecanism care ar permite coordonarea lucrărilor/intervențiilor instituțiilor edilitare** legate de repararea și mentenanța drumurilor din Chișinău și **participarea cetățenilor/contribuabililor** la planificarea și darea în exploatare a lucrărilor ar reduce cheltuielile publice pentru întreținerea și reparația curentă a drumurilor urbane și ar dezvolta soluțiile de modernizare a drumurilor din Chișinău.

1.

Reducerea cheltuielilor publice de întreținere și reparație curentă a drumurilor și soluții moderne pentru Chișinău

- ▶ **Consolidarea informațiilor de la toate instituțiile edilitare** pe Harta interactivă Chișinău: marcaj rutier, străzi și trotuare în reparație (*situația operativă 2020*). Această propunere a fost enunțată inclusiv în cadrul Forumului „Urbanism și Dezvoltare durabilă” ediția a IV-a, din 12-20 iunie 2020, organizat de Direcția Arhitectură Urbanism și Relații Funciare Chișinău;
- ▶ **Reorientarea procedurilor autorităților publice locale de pe funcționarul public pe contribuabil/cetățean. Amendarea legilor și regulamentelor, metodologiilor existente din perspectiva includerii procedurii de participare civică a locuitorilor urbei, a contribuabililor** la problemele legate de asigurarea calității drumurilor în municipiu (*perspectiva mediului, perspectiva oamenilor cu nevoi speciale, perspectiva nevoilor locuitorilor, perspectiva diversificării rețelei de drumuri de diferite categorii*). În acest sens, o practică bună ar fi respectarea prevederilor DUAE (*Document Unic de Achiziții European*).
- ▶ **Orientarea politicilor în domeniul infrastructurii drumurilor spre nevoile locuitorilor, contribuabililor și spre creșterea nivelului de digitalizare a serviciilor publice** și a comunicării autorităților cu contribuabilii, la toate etapele furnizării unui produs sau serviciu public: planificare- realizare- monitorizare/evaluare, ținându-se seama de structura demografică a locuitorilor capitalei (76,7% - *locuitorii cu vârste cuprinse între 15-65 de ani*, 10,0% - *locuitori cu vârsta de peste 65 ani*^[31]).

AVANTAJELE ACESTEI SOLUȚII:

- # Acțiuni coordonate ale instituțiilor edilitare;
- # Obținerea angajamentului cetățenilor/contribuabililor;
- # Orientarea politicilor primăriei spre nevoile contribuabililor.

2.

Îmbunătățirea sistemului de management al drumului existent prin aplicarea standardelor europene, „Ghidul de design al străzilor” obligatoriu

- ▷ **Ghidul de design al străzilor cu titlu obligatoriu.** Obligatorietatea Ghidului de design al străzilor va aduce claritate în reparația străzilor și trotuarelor. Entitățile responsabile de reparația drumurilor și trotuarelor vor fi obligate să-l respecte și va fi mai ușor să se conducă de norme bine analizate de specialiști în domeniu. Nu se va lăsa la voia întâmplării procesul de reparație;
- ▷ **Standarde europene implementate în Republica Moldova.** Alinierea standardelor naționale de siguranță la cele europene și mondiale, la care Republica Moldova este parte. Elaborarea unui sistem de management al siguranței infrastructurii rutiere, obiectiv implementat pe scară largă la nivelul Uniunii Europene, dar și în lume, prin procedee specifice de gestionare, cum sunt evaluarea de impact, auditul și inspecția de siguranță a circulației, dar și managementul punctelor negre și clasificarea siguranței rețelei (Rezoluția ONU privind acțiunile în domeniul siguranței rutiere este semnată de către Republica Moldova, prin Hotărârea Guvernului nr.1214 din 27 decembrie 2010, și fost aprobată Strategia națională pentru siguranța rutieră (SNSR).

Un sistem de trafic rutier sigur și durabil, este bazat pe un element crucial - managementul siguranței infrastructurii drumurilor, stabilit prin Directiva Parlamentului și Consiliului Uniunii Europene nr. 2008/96/CE, care determină procedurile de în practică pentru ca drumurile să fie sigure și prietenoase pentru utilizatorii lor.

AVANTAJELE ACESTEI SOLUȚII:

- # Prin auditul drumurilor și trotuarelor s-ar elimina necesitățile de reparații medii pentru o perioadă de cel puțin 10 ani, s-ar reduce numărul de accidente și s-ar reduce costurile întreținerii și ale reparațiilor curente. Toate acestea ar aduce economii considerabile automobiliștilor, ei nu vor mai fi nevoiți să cheltuie bani pe repararea și înlocuirea pieselor care se deteriorează rapid din cauza carosabilului de proastă calitate;
- # S-ar reduce povara fiscală prin reducerea numărului de accidente rutiere. Costurile directe ale numărului tot mai mare de accidente rutiere sunt suportate mai ales de sectorul de sănătate, domeniul afacerilor și de către familiile celor implicați. Costul unui deces în accident rutier este de peste 160 mii USD, a unui rănit grav – 39 mii USD și a unei persoane rănite ușor – 3515 USD.^[32] Costul pentru îmbunătățirea siguranței rutiere raportat la costurile accidentelor rutiere, care au avut loc din cauza problemelor mediului rutier, pot argumenta beneficiile ulterioare.

EDUCAȚIA NECALITATIVĂ DIN GRĂDINIȚE

□ Sumar

Din toate problemele nominalizate de cele peste 600 de femei chestionate de inițiativa civică „Femei cu idei”, 10% au nominalizat expres educația necalitativă în grădinițe ca fiind o problemă. Problema a fost enunțată preponderent de femeile cu vârsta cuprinsă între 18-35 ani. Deși suma medie anuală a cheltuielilor per copil din bugetul național și local în mun. Chișinău pentru anul 2018 este de 19,108 lei, părinții mai contribuie informal la acest buget cu cca. 25% adițional din propriul buzunar.^[33] În plus, Direcția Generală Educației Tineret și Sport (DGEST) publică bugetele instituțiilor preșcolare, dar cele extrabugetare nu sunt publicate nicăieri. În Republica Moldova nu

există un mecanism legal care ar permite implicarea activă a părinților în gestionarea resurselor financiare ale grădiniței. De exemplu, în Germania, regulamentul privind funcționarea grădinițelor publice, stipulează că părinții trebuie să fie implicați în toate deciziile care au un impact asupra creșterii și educației copiilor.

Pentru a spori implicarea părinților în procesul decizional al grădinițelor din țară propunem crearea unui Consiliu al Părinților, în fiecare grădiniță care ar participa la analiza și adoptarea unor soluții ce influențează calitatea educației în grădinițe (*educație, dezvoltarea personalului didactic, alimentație, gestionarea financiară și amenajarea teritoriului și bunurilor instituțiilor*). Totodată, pentru asigurarea transparenței procesului decizional și a gestionării resurselor extrabugetare colectate, propunem modificarea platformei www.egradinita.md, prin crearea unui compartiment „Asociația de părinți”. Pe bara informațională a paginii web a fiecărei Instituții de Educație Timpurie (ITE), care să includă următoarele sub compartimente: statut, conducere, activități organizate de părinți, 2% pentru copii, donațiile legale făcute prin intermediul Asociațiilor de părinți.

Implementarea acestor soluții va asigura participarea părinților în procesul decizional și transparența acestui proces.

sursa: noi.md

❑ Cum resimt femeile problema

Părinții sunt nemulțumiți de felul în care sunt tratați copii la grădiniță

”

”Copii nu se îngrijesc așa cum trebuie la grădiniță” -

*Femeie 18-35 ani,
satul Lozova, Strășeni*

”Pregătirea proastă a copiilor în grădiniță, ordinele de la minister sunt pentru a crește o populație fără gândire critică” -

*Femeie 36-60 ani,
mun. Chișinău, Buiucani*

Întrebate ce anume le deranjează femeile au spus că nu sunt satisfăcute de calitatea educației pe care o primesc copiii, cadrele slab pregătite care manifestă uneori comportament agresiv și copii deseori ignorați sau lăsați fără supraveghere. O altă problemă sesizată de mamele din grupul civic „Femei cu idei” a fost taxele ilegale și faptul că ele deseori dau bani în

fondul grădiniței ca să susțină o educație mai bună și nu cunosc cum se cheltuie până la urmă acești bani.

Cifrele din studiul Institutului pentru Politici și Reforme Europene (IPRE) arată că părinții colectează adițional taxe care suplinesc bugetul grădinițelor. Suma medie estimată a donațiilor și plăților informale este de aproximativ 495 lei per copil/lună sau 5,445 lei per copil/anual. Respectiv, părinții din mun. Chișinău contribuie anual în total cu aproximativ 184,474.360 mln. lei, ceea ce constituie 25,5% suplimentar la bugetul anual destinat ITE din mun. Chișinău. Conform aceluiași sondaj, 94,9% din cei 296 de părinți chestionați au confirmat că oferă contribuții adiționale în grădinițe. În același timp ei nu cunosc cum au fost cheltuiți acești bani, iar aproape 64% din respondenți au declarat că nu ar dori să facă donații. Fiecare al 10-lea părinte a declarat că nu dorește să doneze din cauza că nu are încredere în felul cum sunt gestionate contribuțiile de către asociațiile părintești, iar 17,3% din părinți au indicat că nu vor să doneze

sursa: diez.md

deoarece nu au încredere în modul în care sunt gestionați banii de administrația instituției.^[34]

❑ De ce există problema

Corupția în grădinițe

Lipsa transparenței gestionării banilor publici atât din bugetul de stat cât și din buzunarul părinților încurajează corupția în grădinițe. Conducătorii Asociațiilor de părinți susțin că părinții dau bani pentru reparații, achiziționări de echipamente și cărți, fără a cunoaște că în paralel se efectuează finanțarea de la bugetul local. După analiza câtorva bugete publice pentru anul 2020 și a dărilor de seamă a asociațiilor obștești de părinți, acolo unde acestea există, dar și a postărilor părinților pe rețelele sociale am constatat că deseori se întâmplă ca părinții să procure aceleași materiale de uz gospodăresc, ori materialele didactice care sunt de asemenea bugetate și achiziționate din bugetul grădiniței.^[35] Cu toate că pentru anumite materiale sau servicii sunt planificate cheltuieli din bugetul grădinițelor respective, oricum se recurge la colectare adițională de la părinți. Deși părinții își expun părerea la acest subiect pe rețelele sociale dar și articolele din media, până acum CNA a

sursa: mamaplus.md

înregistrat doar 22 de plângeri din partea părinților cu privire la colectarea ilegală de bani ori cazuri de corupție.^[37]

Bugetele grădinițelor din mun. Chișinău sunt gestionate prost. Analiza rapoartelor financiare din 2017 ale grădinițelor din mun. Chișinău indică o rată medie de neexecutare bugetară de 8.5%, ceea ce ar putea indica o planificare proastă a resurselor bugetare.^[38]

În Republica Moldova lipsesc standardele de finanțare și utilizare eficientă a resurselor financiare alocate învățământului.^[39] Anual se alocă miliarde de lei în bugetul instituțiilor preșcolare și în majoritatea cazurilor sumele alocate sunt suplimentate de contribuțiile părinților, acești bani fiind gestionați inefficient.

EȘECUL SOLUȚIEI EXISTENTE

La începutul anului de studii 2019-2020, Ministerul Educației interzice colectarea plăților informale în instituțiile de învățământ din Republica Moldova. Autoritățile îndeamnă părinții și elevii să sesizeze la Minister sau, după caz, la Centrul Național Anticorupție, cazurile de prevenire și combatere a corupției. În ordinul emis de Ministerul Educației se spune că profesorii sunt obligați să informeze elevii și părinții școlarilor că acumularea fondurilor sunt ilegale și inadmisibile.^[40]

La nivel instituțional controlul executării bugetelor trebuie să fie asigurat de Consiliul de Administrație al grădiniței, unde participă și reprezentanții părinților și DETS-urilor.

La moment nu există o soluție ce ar remedia existența problemei în totalitate. Alocațiile bugetare efectuate anual nu sunt raportate la necesitățile reale ale sistemului de educație și sunt gestionate ineficient. DGETS publică bugetele instituțiilor preșcolare, dar cele extrabugetare nu sunt publicate nicăieri.

În concluzie soluțiile existente la moment nu duc la o transparență adecvată a bugetelor colectate din buzunarele părinților și la o gestionare mai bună a fondurilor bugetare, ceea ce creează deranj în rândul părinților și o senzație de educație necalitativă per întregul sistem.

SOLUȚIILE NOASTRE

1.

Sporirea transparenței sistemului educațional și o comunicare mai bună

Drept soluție propunem creșterea rolului părinților în procesul de management al Instituțiilor de Educație Timpurie prin sporirea implicării lor și asigurarea transparenței gestionării resurselor extrabugetare colectate. Pentru implementarea acestei soluții propunem:

- ▷ **Crearea unui Consiliu al Părinților.** Părinții în grădinițe vor fi împărțiți în 5 arii de implicare în dependență de competențele lor. Aceste arii de activitate vor cuprinde domenii cum ar fi: educație, dezvoltarea personalului didactic, alimentația, gestionarea financiară și amenajarea teritoriului și bunurilor instituțiilor. Periodic părinții se vor întruni în ședință cu directorul și personalul didactic și vor discuta provocările întâmpinate. Pe fiecare arie vor fi desemnați 2 voluntari ținând cont de competențele părinților în aria respectivă. Ulterior, acești 2 părinți pe fiecare domeniu vor avea ședințe lunare, cu directorul instituției, reprezentanții educatorilor, reprezentanți ai direcției de învățământ și vor desemna direcțiile de dezvoltare ale grădiniței. Reprezentanții părinților vor avea ulterior întruniri cu părinții din sectorul pe care îl reprezintă și vor face consultări și identificare de soluții la provocările existente. Toate deciziile strategice ce țin de managementul grădiniței vor fi luate la întrunirea bordului de conducere, astfel părinții vor avea o voce reală în conducerea instituției.

Resurse necesare. În acest board vor fi incluși câte 2 părinți/arie, deci 10 părinți în total, 3 educatori, directorul grădiniței și un reprezentant DGETS. Consiliul se va întruni o dată pe lună, deci 12 ședințe. Doar părinții responsabili de arii vor fi remunerați cu câte 300 lei/ședință, iar președintele acestui consiliu, care va avea mai multe obligații, va primi 500 lei/ședință. Bugetul necesar pentru implementarea proiectului este de 38 400 lei anual. Consiliul se va ocupa de gestionarea banilor colectați lunar de la părinți, prin intermediul "Asociațiilor de părinți" și se vor expune privind eficiența gestionării banilor bugetari alocați cât și privind planificarea bugetară pentru perioada următoare. Accentuăm că nu este vorba despre colectarea unor resurse adiționale, dar de eficientizarea administrării resurselor extrabugetare, care sunt deja colectate lunar de către părinți și de sumele obținute din redirectionarea a 2% din impozitul pe venit în cazul asociațiilor de părinți înregistrate ca asociații obștești.

AVANTAJELE ACESTEI SOLUȚII:

- # Deciziile manageriale vor fi luate ținându-se cont de necesitățile reale ale copiilor și ale instituției pentru că ele vor fi luate în urma consultării a unui număr maxim de părinți din grădiniță. Va fi asigurată transparența în procesul decizional și vor fi eliminate fenomenele de corupție, deoarece vor fi selectați câte 2 părinți, din grupe diferite, și deciziile vor fi luate de toți membrii boardului. Copiii vor avea un mediu mai sigur, adaptat necesităților, deoarece părinții participând în procesul decizional, vor ține cont de necesitățile acestora.

2.

Crearea compartimentului digital „Asociația de părinți”, pe paginile web a fiecărei instituții de educație timpurie (IET)

Compartimentul va include sub-compartimente precum: stat, conducere, activități organizate de părinți, 2% pentru copii, donațiile legale făcute prin intermediul Asociațiilor de părinți. La sfârșitul fiecărei luni se va publica pe pagina web a IET bugetul lunar al asociațiilor de părinți și a IET, pentru informare reciprocă dintre aceste două entități. Agenții responsabili de implementarea acestui plan vor fi:

- Primăria municipiului Chișinău - care va realiza modificările de rigoare a platformei www.egradinita.md;
- Administratorul paginii web a IET- care va modifica bara informațională a paginii web, prin introducerea sub-modulului **“Asociația de părinți”**;
- Un grup de lucru din 2-3 părinți - care va fi responsabil ca soluția propusă de activitate online a Asociației de părinți să fie viabilă.

AVANTAJELE ACESTEI SOLUȚII:

- # Modificarea platformei EGradinită.md și a paginilor DETS pe sectoare în mun. Chișinău, cât și a paginilor web a IET vor oferi posibilitatea de informare online a părinților, va permite monitorizarea transparenței mijloacelor financiare accesând rapoartele și dările de seamă ale AP și IET.

Implementarea soluțiilor propuse ar crește încrederea părinților în sistemul educației timpurii și ar asigura transparența gestionării fondurilor extrabugetare, astfel fiind eliminate fenomenele de corupție. Crearea Consiliului părinților presupune ca deciziile manageriale să fie luate în urma consultării unui număr maxim de părinți din grădiniță, ținându-se cont de necesitățile reale ale copiilor și ale instituției. Monitorizarea și controlul modului de gestionare a veniturilor și cheltuielilor grădinițelor prin platformele online, supuse modificării, vor garanta transparența în procesul decizional. Astfel, copiii vor avea un mediu mai sigur, adaptat necesităților lor, iar părinții vor participa la procesul decizional și vor putea monitoriza implementarea acestor decizii.

VIOLENȚA ASUPRA FEMEILOR ÎN FAMILIE

□ Sumar

Sondajul realizat de „Femei cu idei” a scos la iveală o altă problemă, 13% din respondente au numit problema violenței asupra femeilor în familie ca una importantă. Într-o localitate rurală în cap de listă a fost menționată problema violenței asupra femeilor în familie, urmată de alte probleme cum ar fi drumurile și trotuarele.

Potrivit datelor oficiale, în primele cinci luni ale anului 2020 oamenii legii au fost sesizați în 5157 de cazuri de violență domestică. Aproximativ 600 de femei și copii s-au ales cu sechele fizice și psihice.

Centrul Internațional „La Strada” spune că pandemia a amplificat formele de violență psihologică manifestate de agresori. În ultimele luni de izolare, consilierele de la Telefonul de Încredere pentru Femei au preluat 390 de apeluri, dintre care 247 se referă la violența în familie. Apelurile din mediul urban, inclusiv municipiul Chișinău, au depășit cu 35% ponderea celor din mediul rural. Anterior, această diferență se menținea în jurul coeficientului de 6%. Ponderea apelurilor a crescut cu peste 30%. Conform Studiului „Violența față de femei în Republica Moldova”: „fiecare a doua victimă a declarat că principala problemă a soțului/partenerului este consumul excesiv de alcool”.

Grupul de inițiativă „Femei cu idei” propune două soluții: consilierea agresorilor consumatori de alcool dar, și educarea populației despre acest fenomen și sechelele care rămân ca urmare a acestuia.

Faptul că femeile spun deschis despre acest fenomen al violenței în familie denotă o necesitate stringentă ca problema să fie rezolvată. Violența pune în pericol un număr mare de femei, fără a ține cont de vîrstă, mediul de reședință și statutul socio-economic, iar problema dată necesită soluții reale de rezolvare.

□ Cum resimt femeile problema

Atât femeile cât și copiii rămân schilodiți fizic și psihologic

*„Gelozia, alcoolismul, multe femei sunt supuse violenței verbale, fizice” -
Femeie 36-60 ani, satul
Lozova, Strășeni*

*„Alcoolul, insuficiență de surse financiare, neincadrarea în câmpul muncii se răsfîrînge și asupra copiilor” -
Femeie 35-60 ani,
satul Lozova, Strășeni*

”

”Soțul mă bate, nu poate fi rezolvat,
copiii nu au de lucru sunt plecați peste
hotare” -

Femeie 60+ ani,

”Beau, cuvinte rele față de copii” -

Femeie 36-60 ani

„Nu sunt informate femeile despre acest flagel,
recomand să plece din familie” -

Femeie 18-35 ani, mun. Chișinău

Conform sondajului efectuat de “Femei cu idei”, violența și comportamentul violent asupra femeilor afectează toate categoriile de vârstă. Femeile ne-au spus că de pe urma violenței suferă atât ele cât și copii săi. Mai multe femei spun că principala cauză a violenței în familie este consumul excesiv de alcool, iar din cauza dependenței financiare de bărbat femeile acceptă să fie bătute. Ele mai spun că deseori partenerii devin violenți din cauza geloziei.

Datele arată că femeile victime ale violenței în familie rămân cu sechele fizice, dar și psihologice. Violența împotriva femeilor și copiilor are numeroase efecte negative, grave, atât pe termen lung cât și pe termen scurt, directe (*asupra victimei*) și indirecte (*asupra persoanelor care asistă*

la actele de violență). Un studiu realizat de OSCE privind violența împotriva femeilor (2018)^[41], demonstrează că urmare a actelor de violență se formează reacții emoționale ca: frică 52%, mânie 52%, șoc 29%, agresivitate 25%, supărare 23 %, rușine 18 %, vină 9%. Se constată că pe parcursul anului 2019 doar din infracțiunile înregistrate și examinate au avut de suferit fizic circa 2256 de femei (*cifra care a scăzut neesențial față de anul trecut*) în urma aplicării violenței domestice. Raportând numărul de victime la zi, se remarcă faptul că în fiecare zi în țară 6 femei au de suferit de pe urma violenței domestice. De asemenea, se atestă faptul că dinamica adresărilor către organele de poliție, referitor la cazurile de violență în familie, pe parcursul anilor 2012- 2019 este în continuă creștere, cu circa 80%. Majoritatea celor care suferă de pe urma violenței în familie sunt femei. Din totalul de 4085 de agresori înregistrați, 95% sunt bărbați.^[42]

Copii preiau comportamentul agresiv sau suferă de diverse frici

Psihologii afirmă că copiii expuși violenței fizice, dar și psihice constante au tendința să repete șabloanele din trecutul pe care nu reușesc să le repare. Răspunsul în fața frustrării și răspunsul la agresivitate sunt comportamente deprinse în relațiile primare pe care le au cu părinți, bunici și alte persoane importante în formarea lor ca indivizi.^[43] Analiza cazurilor de violență raportate la Telefonul Copilului denotă că în 50% din cazuri raportate sunt referite violenței din partea părinților ori îngrijitorilor.^[44] Un studiu “La Strada” arată că trauma psihologică pe care o pot avea copiii ca consecință a violenței în familie se manifestă prin stres, limbaj sau comportament agresiv, copii pot deveni rușinoși, ori pot prelua comportamentul violent în propria familie.^[45]

În acest sens, Albert Bandura, psiholog american, care a studiat comportamentul agresiv/violent al copiilor, consideră că agresivitatea la copii se profilează sub

sursa: publika.md

influența modelelor comportamentale induse de membrii familiei, de mass-media sau de societate în ansamblu.^[46]

Concluzionând victimele violenței în familie în marea majoritate fiind femei și copii suferă zilnic leziuni fizice cât și psihice care lasă o amprentă pe viață, iar problema violenței în familie este una acută.

□ De ce există problema

Consumul de alcool favorizează actele de violență în familie

*“Copii văd violența, băutura, alcoolul, conflicte în familie” -
Femeie, 18-35 ani satul Lozova, Strășeni*

Una din cauzele apariției violenței în familie este consumul excesiv de alcool, iar marea majoritate a agresorilor sunt bărbați, despre asta ne-au spus femeile întrebat de ce există violență în familie. Statisticile arată ca abuzatorii de regulă sunt bărbații, 80% din victime invocă drept motiv al violenței în familie anume consumul de alcool. În plus majoritatea infracțiunilor inclusiv ce vizează violența în familie sunt cauzate de consumul

sursa: publika.md

excesiv de alcool. Astfel, practic fiecare al doilea caz de violență în familie a cauzat vătămarea gravă sau decesul victimei (37 din 53).^[47] Organizația Mondială a Sănătății plasează Moldova pe locul doi după consumul total de alcool, trend ce se menține încă din anii 1990 potrivit OMS.^[48] Ba chiar mai mult, conform unui studiu desfășurat de Dr. Thomas Denson, alcoolul dezinhibează comportamentele impulsive, inclusiv acele agresive.^[49]

În concluzie, noi credem că consumul abuziv de alcool se răsfrânge negativ asupra membrilor familiei, îndeosebi când vorbim despre cazurile de violență în familie, iar riscul declanșării violenței este mai ridicat atunci când agresorul se află sub influența băuturilor spirtoase.

EȘECUL SOLUȚIEI EXISTENTE

Statul prin intermediul organelor abilitate a elaborat mai multe politici de prevenire și diminuare a violenței asupra femeii precum și de diminuare a consumului de alcool. În conformitate cu Legea RM nr. 1100 cu privire la fabricarea și circulația alcoolului etilic și a producției alcoolice, este interzisă comercializarea cu amănuntul a producției alcoolice în magazinele alimentare și în alte puncte de comerț cu ridicata între orele 22.00–8.00, precum și persoanelor care nu au atins vârsta de 18 ani. Cu toate acestea problema persistă, iar conform datelor OMS, Republica Moldova deține întâietatea top-ului țărilor cu cea mai mare cantitate de alcool consumată.^[50]

Suplimentar, începând cu 16 martie 2017, poliția este obligată ca urmare a evaluării riscurilor, la propria sa convingere, să aplice ordinul de restricție de urgență, ca măsură provizorie de protecție a victimei violenței în familie. Prin aceste măsuri are loc înlăturarea imediată a agresorului din locuința familiei și stabilirea unor interdicții, asigurând astfel victimei și altor membri ai familiei siguranță în locuința lor (*reglementat prin Legea Nr. 45 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*). Astfel, în anul 2019 au fost emise 4250 ordine de restricție de urgență, dintre care 13% au fost încălcate de către agresori.

Prin aceeași Lege este reglementat modul de obținere a ordonanței de protecție - act legal prin care instanța de judecată aplică măsuri de protecție a victimei. Astfel, în 2019 au fost emise 710 ordonanțe de protecție, dintre 41% nu au fost executate.^[51]

În ceea ce privește protecția copiilor împotriva abuzurilor din familie Ministerul Educației prin ordinul nr. 77 din 22 februarie 2013 a aprobat Procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului. De-a lungul anilor s-au pus în aplicare mai multe programe de instruire cu scopul de a dezvolta cadrele didactice privind educarea pozitivă a copiilor și protejarea lor față de violență.^[52] Au fost dezvoltate strategii de comunicare pentru prevenirea și combaterea violenței asupra copilului în Republica Moldova^[53] și au fost create linii telefonice de încredere de către La Strada atât în Chișinău, cât și în Transnistria. Cu toate acestea, prevalența *bullying-ului* (*hărțuire verbală sau fizică*) în școli este destul de înaltă și nu s-a reușit dezvoltarea unui sistem de educație non-violentă la școală și în familie. Datele referitoare la violență asupra copiilor **prezintă că lucrurile nu se schimbă**, deoarece, potrivit raportului generalizat pentru I semestru al anului de studii 2018-2019, angajații din sistemul educațional au raportat 4515 cazuri de violență asupra copilului care au avut loc în familie, școală sau în alte locuri și servicii din comunitate. Din ele, 2156 se referă la violența fizică, 1163 la violența emoțională, 1128 la neglijare. În perioada de raportare, 698 de cazuri au fost referite organelor cu atribuții în protecția drepturilor copilului, fiind suspectate sau identificate drept cazuri grave de abuz. Lucrurile nu se schimbă și ca dovadă avem Studiul privind fenomenul bullying-ului în rândul adolescenților din Republica Moldova realizat de către Centrul de Consultanță Sociopolis cu suportul UNICEF Moldova în parteneriat cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării în 2019. Studiul prezintă că 70% din copii s-au întâlnit cu acest fenomen.

În concluzie, deși statul implementează noi politici în vederea combaterii violenței în familie precum și împotriva consumului abuziv de alcool, acestea nu aduc suficiente rezultate pozitive, iar fenomenele nu scad din intensitate.

SOLUȚIILE NOASTRE

1.

Consilierea agresorilor consumatori de alcool

Noi propunem crearea centrelor care oferă asistență și consiliere agresorilor familiari (*consumatori de alcool*) care vor contribui la prevenirea aplicării repetate a violenței față de **femeia victimă** prin corectarea comportamentului agresiv al beneficiarului/agresor (*consumator de alcool*). Mai mult ca atât, în procesul de reabilitare a agresorului va fi implicată și **femeia victimă** prin participarea acesteia la terapie de cuplu. Ca exemplu de bună practică avem “Centrul de Asistență și Consiliere pentru Agresorii Familiali de la Drochia” și lecțiile învățate de specialiștii de acolo. Centrul și-a început activitatea în 2012, fiind creat după un model american. Ulterior, astfel de centre au fost deschise în municipiul Chișinău și în raioanele Căușeni și Ocnîța. Anual, aproximativ 150 de agresori familiari din țară sunt consiliați de psihologi la centrele specializate de asistență și consiliere, deschise la Drochia, Ocnîța, Căușeni și Chișinău. La cursuri, ei învață să-și controleze comportamentul agresiv. De cele mai multe ori, agresorii frecventează cursurile de consiliere, fiind obligați prin ordonanțele de protecție emise de instanțele de judecată. Experții în domeniul drepturilor omului, dar și unii magistrați consideră că astfel de centre ar trebuie deschise în mai multe raioane din țară.

Judecătoarea Livia Mitrofan de la Judecătoria Chișinău consideră că problema violenței în familie nu poate fi soluționată doar prin ordonanțe de protecție a victimelor. *„Prin ordonanță, noi înlăturăm temporar consecințele. Însă este important ca agresorii să frecventeze aceste cursuri, deoarece agresivitatea poate fi înlăturată doar atunci când un specialist lucrează cu agresorii”,* spune magistrata. Ea recomandă deschiderea acestor centre în mai multe localități și informarea cetățenilor că sunt astfel de organizații care pot lucra nu numai cu victimele, dar și cu agresorii.

Simion Sîrbu, cel care a pus bazele acestui program de reabilitare din R. Moldova, crede că astfel de centre descarcă penitenciarele și îi ajută pe agresori să nu recidiveze. *„Sistemul de penitenciar din R. Moldova nu-l educă, el are o singură funcție, de-al izola pe om de societate. Nu sunt programe educaționale despre care să spunem că el a fost în penitenciar și el a fost educat, nu. Statul trebuie să-i dea agresorului o șansă. Eu îmi doresc ca fiecare să-și facă datoria: poliția, procurorii, judecătorii”,* concluzionează Simion Sîrbu.^[54]

Mai mult ca atât, eficiența centrelor constituie peste 80% din numărul total al beneficiarilor (*agresori*) potrivit raportului Centrului de la Drochia. În anul 2014 eficiența era de 68%, iar către anul 2018 aceasta a crescut la 89%.

Mecanism de implementare

1. Centrele se instituie prin decizia autorității administrației publice locale, în conformitate cu legea în vigoare.
2. Crearea parteneriatelor dintre autorități publice centrale, locale, nestatale și formatorii de opinie. Aceste parteneriate vor contribui la deschiderea a altor 6 centre care să acopere toate zonele (*raioanele*) din țară.

3. Finanțarea centrelor se va efectua din alocațiile prevăzute la bugetul unităților administrativ-teritoriale de nivelul al doilea, din donații, granturi sau din alte surse, conform legislației în vigoare, așa cum se întâmplă la moment.
4. Pregătirea specialiștilor care oferă consiliere și terapie de grup (*psihologi, asistenți sociali, juriști*). (*Exemplu: cele 3 centre noi deschise au fost coordonate cu Centrul de la Drochia. Anume cei de la Drochia au instruit personalul de la celelalte 3 Centre noi create*).
5. Identificarea sediilor pentru a fi puse la dispoziție de către APL pe un termen nelimitat și gratuit.
6. Informarea populației despre necesitatea centrelor precum și scopul acestora în societate (prin distribuirea materialelor informative, adunări, TV, radio, cu implicarea formatorilor de opinie (*preot, profesori, angajator, primari*). Prin urmare, odată implementate și promovate aceste servicii, pot contribui în mod eficient la reducerea numărului de cazuri de violență în familie, precum și la scăderea cazurilor de recidivă.
7. Beneficiarii direcți al centrelor sunt persoane adulte care și-au agresat partenera, în rezultatul consumului de alcool.
8. Căile de acces către centre pot fi realizate prin: obligarea agresorilor familiari de către instanța de judecată, referirea agresorilor familiari de către polițiștii de sector, membrii echipei multidisciplinare din comunitate (*asistenți sociali, medici, alte persoane*) sau de către serviciul de reabilitare. De asemenea, agresorul se va putea adresa benevol la serviciul de reabilitare.
9. Centrele vor oferi servicii de consiliere socială, juridică și psihologică. Cu agresorii se va lucra în grup și la nivel individual. Durata recomandată a ședinței de reabilitare este de 35 ședințe (*5 nivel individual și 30 de grup*). O ședință va dura de la 90 până la 120 minute.

Costurile deschiderii a 6 Centre de consiliere și asistență pentru agresori sunt estimate la aproximativ 4 milioane de lei pe an de la bugetul de stat. Ca exemplu poate fi adus centrul de la Drochia, care este finanțat din bugetul de stat. anual cu suma de 640,000 lei. Costurile acestor centre sunt semnificativ reduse în comparație cu costuri asociate cu această problemă care au fost calculate în 2014 și constituie circa 36 milioane de lei. Chiar dacă astfel de centre s-ar deschide în toate cele 32 de raioane, costurile totale vor fi mult sub cele asociate.

AVANTAJELE ACESTEI SOLUȚII:

- # Diminuarea cazurilor de violență asupra femeii;
- # Prevenirea aplicării repetate a violenței față de femeia victimă prin corectarea comportamentului agresiv al beneficiarului/agresor (*consumator de alcool*);
- # Corectarea comportamentului agresiv și încadrarea agresorului în familie.

În concluzie oferirea serviciilor de reabilitare, față de agresorii familiari sunt cruciale în tratarea eficientă a problemei violenței dintre partenerii cuplului, iar abordarea problemei dintr-un singur unghi nu va conduce la rezultate eficiente și de durată.

2.**Prevenirea violenței prin educație**

Noi ne propunem să dezvoltăm un curriculum axat pe prevenirea violenței în familie, mai ales că violența în familie are un caracter dobândit (*violența nu este înnăscută, ci învățată prin imitație*), iar soluția ar fi prevenirea violenței prin educație în școli.

Astfel, soluția este axată pe 2 aspecte:

- ▷ A completa curriculumul la disciplina Dezvoltare personală cu un modul axat pe violența în familie (*de 5 ore*). Ca finalitate, această disciplină va avea 6 module, a câte 5 ore fiecare modul;
- ▷ Pentru a fi eficientă această acțiune, propunem ca predarea disciplinei Dezvoltare personală să fie completată cu încă un modul despre violența în familie. Disciplina urmează să fie realizată de profesori de specialitate Psihologie/Psihopedagogie, nu de diriginți/profesori de la alte discipline.

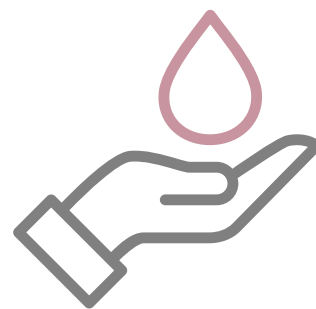
AVANTAJELE ACESTEI SOLUȚII:

Este mai ieftin de a preveni, decât de a trata sau a diminua cazurile de violență în familie. Strategia de a modifica curriculumul național la disciplina Dezvoltarea personală cu modulul care include discuții despre violența în familie, dar și predarea acestei discipline de specialiști din domeniul psihologie/ psihopedagogie va duce la realizarea cu succes a Strategiei naționale la acest subiect. În așa mod copii:

- # vor fi educați să comunice fără a utiliza comportament violent;
- # vor înțelege că abuzul de alcool duce la consecințe fatale atât pentru propria persoană, cât și pentru cei din jur.

Școala este instituția care are rolul de a educa și a instrui personalitatea copilului, este într-o poziție esențială pentru a rezolva problema abuzului domestic cauzat de alcool și de a oferi un mediu de învățare sigur și structurat.

CALITATEA APEI

□ Sumar

În urma cercetărilor de opinie efectuate de "Femei cu idei", s-a ajuns la concluzia că una din problemele cu care se confruntă femeile din țară este calitatea proastă a apei. Femeile spun că nu cunosc ce apă beau ele și își fac griji pentru apa care o beau copiii lor în grădinițe și școli. Totodată, Manifestul Femeilor 2020 continuă subiectul calității apei, analizat în prima ediție a programului „Femei cu idei”.

Potrivit specialiștilor, circa 61% din apeductele legate de sursele subterane de apă și aproximativ 84% a apei din fântâni nu corespund normelor sanitare după componența chimică și microbiologică.^[55] Populația ce consumă apă cu un nivel înalt de contaminare are o dezvoltare biologică

tardivă, suprimare a imunității, morbiditate generală înaltă, frecvență înaltă a infecțiilor virale, stărilor inflamatorii, anemii. Copiii reprezintă categoria cea mai vulnerabilă a populației la acțiunea factorilor de mediu, în special a apei potabile.

Informația despre calitatea apei în instituțiile preșcolare și școlare este absentă și difuză, iar părinții nu cunosc în general ce fel de apă consumă copiii în aceste instituții. Fiecare a 4 instituție preșcolară din Moldova nu este conectată la sistemul centralizat de asigurare cu apă.^[56] Aceste grădinițe folosesc apă din fântânile arteziene sau din fântânile locale în care apa este compromisă.

În concluzie, este nevoie de a asigura accesul la informații actualizate privind calitatea apei, iar grupul civic propune câteva măsuri ce țin de verificarea și publicarea datelor referitoare la calitatea apei, precum și informarea consumatorilor în cazul în care apa nu corespunde cu normele sanitare în vigoare. Vedeți mai jos soluțiile oferite.

□ Cum resimt femeile problema

Apa rea influențează sănătatea

Întrebate despre problemele cu care se confruntă, mai multe femei din Cricova au spus că problema apei este foarte acută la ele în regiune. Ele s-au plâns de apa care are un gust și miros urât, care este

fie cu impurități ori chiar ruginită. Femeile din mediul rural, din Lozova, au spus că nu le place gustul apei din fântânile din sat. Ele cred că apa ar putea fi poluată, dar întrebate dacă cunosc detalii despre calitatea ei, au spus că nu știu. Câteva din femei chiar au încurajat autoritățile să se ocupe de această problemă pentru că fântânile ar avea nevoie de o îngrijire sistemică.

*“Apa este cu piatră, ruginită” -
Femeie 36-60 ani, or. Cricova*

“Apa din fântână nu este bună, trebuie de îngrijit fântânile” -

*Femeie 36-60 ani,
satul Lozova, Strășeni*

Datele cu privire la apă arată că 92% din cele 1689 de localități nu dispun de sisteme centralizate de alimentare cu apă, iar populația consumă apă din fântâni care nu corespund rigorilor igienice. În același timp, 80% din cele 130 mii de fântâni existente sunt poluate intens cu nitrați. În consecință, 80% din boli sunt cauzate de apa poluată sau de deficitul de apă potabilă bună. Conform cercetărilor realizate de experții naționali, în Moldova, apa potabilă, provoacă până la 15-20% cazuri de boli diareice acute și hepatite, în special la adulți, mediul rural este mai afectat decât cel urban cu 20-25%, iar în cazul fluorozii dentare 100% este determinată de calitatea proastă a apei.^[57]

Totodată, fiecare al 8-lea copil din instituțiile preșcolare din țară se află în fața riscului de a se îmbolnăvi, în urma utilizării apei neconforme după conținutul de nitrați și fluor. Fiecare al 4-lea copil este expus la concentrații sporite de bor și fiecare al 6-lea copil din grădinițele republicii este expus riscului pentru sănătate prin îmbolnăvirea de boli diareice acute ca urmare a consumului de apă poluată.^[58] Frecvent, apele potabile ar trebui investigate sub aspect sanitaro-

epidemiologic. Actualmente, în Republica Moldova nu există un monitoring unificat al calității apelor.

Așadar, calitatea apei afectează direct sănătatea adulților și a copiilor. Apa este deosebit de importantă pentru copii deoarece organismul lor are o mai mare nevoie de hidratare în raport cu greutatea corporală. Apa ajută la digestia alimentelor, energizează și susține activitatea metabolismului și ajută la eliminarea toxinelor din corp. Studiile medicale arată că copiii hidratați tind să performeze mai bine la școală decât cei care neglijează consumul de apă potabilă.^[59]

Părinții nu cunosc ce apă consumă copiii lor în instituțiile publice

Există o neclaritate și absență de informații privind calitatea apei în grădinițele din țară. Părinții nu cunosc ce apă beau copiii lor și faptul că aceasta poate prezenta un pericol pentru sănătatea lor. În multe grădinițe din Chișinău, părinții „pun mână de la mână” pentru a cumpăra apă, din considerentul că nu doresc ca copiii să bea apă de la robinet. Potrivit unei investigații jurnalistice, un părinte, al cărei copil frecventează o grădiniță din sectorul Râșcani, era deranjat de mirosul clorului din apa de la robinet, precum și de depunerile care apar după fierbere. **„De aici, și suspiciunile cu privire la veridicitatea rezultatelor analizelor și calității apei”,** a recunoscut părintele. Părinții, copiii cărora frecventează o grădiniță din centrul orașului, afirmă că plătesc câte aproximativ 100 de lei anual pentru apa îmbuteliată. Aceeași situație e și la o grădiniță de la Botanica. Acolo, părinții adună pentru apă câte 5-10 lei lunar. **„În grupa noastră, se aduc câte 2 butelii de 19 litri, iar vara – mai mult, câte trei-patru”,** a spune părintele. În unele grădinițe din capitală, problema apei potabile a fost soluționată altfel, cumpărându-se căni filtrante cu cartușe de schimb. Pentru filtre și cartușe, tot părinții adună bani. În medie 20 000 de lei plătesc anual părinții de la o altă grădiniță

din capitală pentru ca micuții lor să bea apă îmbuteliată.^[60]

În afară de municipiul Chișinău, deocamdată nu există niciun regulament sau ordin în care s-ar menționa că trebuie să se aloce bani anume pentru apă îmbuteliată pentru grădinițe. Primăria alocă grădinițelor mijloace financiare pentru alimentație, iar acestea decid singure cum să distribuie banii și dacă să cumpere sau nu apă. Autoritățile publice locale responsabile de furnizarea serviciului de alimentare cu apă preferă să nu facă publice rezultatele investigațiilor de laborator obligatorii privind conformitatea apei potabile.

❑ De ce există problema

Infrastructura învechită poluează sursele de apă

Majoritatea populației din mediul rural, care se aprovizionează cu apă din sursele descentralizate, este cea mai afectată din punct de vedere al calității apei potabile. Conform Agenției de Mediu, ponderea

probelor neconforme din sursele de apă descentralizată (*fântânile freatice*) pentru ultimii ani se menține la un nivel de circa 60% din totalul probelor efectuate.^[61]

Potrivit ANSP, printre diferite cauze ale poluării surselor de apă, se înscriu insalubritatea localităților, amplasarea latrinelor, WC-urilor și gunoiștilor în imediată apropiere a fântânilor, râurilor, lacurilor, și plasarea deșeurilor pe sol care afectează apa subterană. În sate, deșeurile formate din plastic, polietilenă, sticlă, hârtie, metale, produse farmaceutice, baterii și anvelope uzate sunt aruncate împreună. Oamenii nu conștientizează cum aceste deșeuri afectează calitatea apei.

Comparativ cu anii precedenți se atestă o creștere a cotei probelor de abateri la parametrii microbiologici (*E. coli*, *enterococi*) de la 19,6% în anul 2009, la 27,1 % în 2018. Așadar, apa devine tot mai contaminată cu diferite microorganisme.

Rezultatele raportului efectuat de organizația non-guvernamentală ADEPT „Calitatea apei destinate consumului uman din rețele de apeducte urbane 2020” arată că în republică, nici apa din apeductele urbane nu corespunde normativelor naționale în vigoare în proporție de **55,2%**. Cea mai mare pondere a neconformităților privind calitatea apei din apeductele urbane se atestă în Regiunea de Nord a țării, unde 62.5% de probe nu corespund normativelor aprobate.^[62]

Atât timp cât vom continua să aruncăm diferite deșeuri lângă sursele de apă ori vom polua aceste surse de apă, calitatea apei nu se va îmbunătăți, dimpotrivă va continua să afecteze sănătatea oamenilor.

EȘECUL SOLUȚIEI EXISTENTE

Avem un document de politici cu genericul „**Programul Național privind implementarea Protocolului privind Apa și Sănătatea în Republica Moldova pentru anii 2016-2025**”, pe care Republica Moldova l-a ratificat încă în 2005 și a stabilit indicatorii țintă conform Organizației Mondiale a Sănătății:

1. Asigurarea către anul 2025 a distribuirii apei potabile sigure în 100% instituții pentru copii și reducerea până la 20% a probelor de apă potabilă neconforme la parametrii chimici de bază și 5% la parametrii microbiologici;
2. Asigurarea accesului la sisteme durabile de apă potabilă în 100% de instituții pentru copii și a accesului populației generale la sisteme de apeduct până la 75% către anul 2025;

Deși suntem la 5 ani de la începutul implementării acestei Strategii cifrele referitoare la calitatea apei nu artă satisfăcător. Mai grav, este faptul că dreptul la apă potabilă de calitate nu este respectat în instituțiile de învățământ, unde statul ar trebui să asigure și să controleze situația calității apei în mod special.^[63]

Nici o grădiniță de stat din Republica Moldova nu publică și nu informează părinții despre calitatea apei pe care o consumă zilnic copiii lor cât timp se află la grădiniță, deși conform art. 34 din Constituția Republicii Moldova prevede că dreptul public de acces la informații nu poate fi restricționat, iar autoritățile publice trebuie să informeze cetățenii în mod corespunzător. Potrivit Agenției Naționale privind Siguranța Alimentelor (ANSA), majoritatea instituțiilor învățământ au contracte privind analiza calității apei potabile cu laboratoarele acreditate din cadrul Centrelor de Sănătate Publică teritoriale. Cel puțin o dată pe an, la începutul anului de studii, filialele raionale ale Agenției verifică apa din instituțiile preșcolare. Grădinița nu-și poate începe activitatea fără un rezultat pozitiv al verificărilor. Totuși, rezultatele analizei apei nu sunt făcute publice, chiar dacă Primăria prelevează anual probele la apă și deține aceste date.

Anual de către ANSP este elaborat și publicat “Raportul național privind supravegherea de stat a sănătății publice în Republica Moldova”, care conține date privind supravegherea calității apelor (*potabile, de suprafață*) efectuată de către instituțiile de sănătate publică, precum și date privind accesul la sisteme îmbunătățite de apă și incidența prin boli infecțioase, inclusiv a celor ce pot fi condiționate de apă. Însă, conform planului de acțiuni se constată că pentru această acțiune nu s-a alocat niciun buget, iar aplicarea acestuia există doar pe hârtie, nu și în realitate.

Totodată, populația rămâne în continuare neinformată sau informată foarte superficial referitor la impactul negativ de poluare asupra resurselor de apă, ceea ce generează un comportament neadecvat al oamenilor în prevenirea contaminării surselor de apă.

SOLUȚIILE NOASTRE

Pentru asigurarea accesului la informații actualizate privind calitatea apei, venim cu următoarele soluții:

- Informarea părinților și administrației instituțiilor preșcolare despre calitatea apei;
- Publicarea datelor privind calitatea apei pe panourile de anunțuri în 2 grădinițe pilot: nr. 149 și nr. 211 din sectorul Ciocana a mun. Chișinău, cât și pe pagina oficială a Direcției de învățământ din sectorul respectiv. Administrația acestor grădinițe este dispusă să susțină această soluție pentru a îmbunătăți monitorizarea calității apei în grădinițele respective;
- Verificarea probelor de apă din grădinițele pilot de către laboratoarele acreditate din cadrul Centrului de Sănătate Publică din mun. Chișinău, o dată la jumătate de an.

Prin informare putem reduce numărul îmbolnăvirilor în rândul copiilor cauzate de apă necalitativă. Este necesară sensibilizarea populației privind unele activități legate de îmbunătățirea stării mediului și sănătății în contextul calității apei potabile, apelor uzate și apelor de îmbăiere prin promovarea prevederilor Protocolului și a Convenției privind protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontiere și a lacurilor internaționale. La nivel local, datele referitoare la calitatea apei potabile în teritoriul administrativ nu se publică. Conform Normelor sanitare privind calitatea apei potabile, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 934 din 15 august 2007, operatorii sunt obligați să prezinte aceste date la prima cerere, dar aceasta nu întotdeauna se respectă. În acest sens sunt propuse următoarele acțiuni:

- ▷ **Prelevarea probelor de apă din fântâni din fiecare comunitate.** APL, conform Hotărârii de Guvern Nr. 1466 din 30-12-2016 pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind sistemele mici de alimentare cu apă potabilă, va preleva probele de apă din fântâni (*din apropierea surselor de deșeuri*) la principalii parametri chimici și microbiologici;
- ▷ **Elaborarea și tipărirea pliantelor informative și afișelor per localitate.** Pliantul și posterul vor conține infografice referitoare la situația calității apei din comunitate în baza probelor de apă prelevată, principalele surse de poluare și câteva soluții de prevenire.
- ▷ **Informarea populației pe rețelele de socializare** precum Facebook, Asociația Băștinașilor, alte organizații ale societății civile (*Distribuirea pliantului, plasarea informației despre calitatea apei în zona rurală, sursele de poluare, soluții*);
- ▷ **Organizarea întrunirilor în comunitățile locale.** APL vor face apel la populație, inclusiv la consilieri să devină activiști/voluntari (de ex: în s. Cimișeni sunt 13 mahale, respectiv vor fi recrutați 13 voluntari). Aceștia vor organiza câte 1 întâlnire în fiecare lună pe fiecare mahala la care se vor aduna persoane. La aceste întruniri cel puțin 70% din persoanele din mahala vor fi informate mai detaliat despre situația calității apei din fântâni, despre sursele de poluare, despre soluții. Se vor distribui pliante care vor conține informația pe scurt. La fel, la primele întâlniri se va face apel către populație să participe în grupul persoanelor active pentru mobilizarea cetățenilor;

- ▷ **Crearea grupului persoanelor active pentru mobilizarea cetățenilor.** „Primarii voluntari” ai mahalalelor cu încă 1-2 persoane din mahala se întrunesc 1 dată la 2 săptămâni în spațiu public (de ex: la bibliotecă, școală) și pun în discuție probleme legate de apă, sursele de poluare, soluții. Se vor invita specialiști de la Ministerul Dezvoltării Regionale și Mediului, Inspectoratul pentru Protecția Mediului, specialiști de la Centre teritoriale de Sănătate publică, de la organizații neguvernamentale din domeniul mediului. Urmare a întrunirilor grupul de persoane va căuta soluții și vor mobiliza oamenii pentru salubritatea locurilor din preajma râurilor, săditul pomilor, sortarea deșeurilor (în special, celor electronice și medicamentoase), depozitarea deșeurilor animaliere, scrierea petițiilor către organele responsabile;
- ▷ **Includerea unei acțiuni de mobilizare a populației în prevenirea și protecția surselor de apă** în Planul de Acțiuni la Programul Național pentru implementarea Protocolului privind Apa și Sănătatea în Republica Moldova pentru anii 2016-2025.

În concluzie aceste măsuri pot duce la un management al calității apei mai transparent și la sensibilizarea populației despre această problemă.

AVANTAJELE ACESTOR SOLUȚII:

Implementarea soluțiilor date vor avea un impact social considerabil și anume:

- # se vor reduce semnificativ problemele de sănătate a populației;
- # se va respecta și realiza dreptul omului la apă potabilă;
- # asigurarea respectării cerințelor igienice față de funcționarea sistemelor de aprovizionare cu apă, ce vor garanta asigurarea cu produse și servicii de calitate pentru creșterea satisfacției cetățenilor;
- # comportamentul oamenilor se va schimba, vor înceta să mai arunce deșeurile solide în apropierea fântânilor;
- # vechea tradiție de curățare a fântânilor va fi reînviată;
- # oamenii vor fi abilitați să-și schimbe propria viață spre bine;
- # oamenii vor deveni factori ai schimbării pozitive, nu vor aștepta ca autoritățile să le rezolve problemele.

REFERINȚE

- [1] <https://www.zdg.md/reporter-special/reportaje/video-moldova-antiecologica-90-din-deseuri-nu-sunt-prelucrate/>
- [2] Anuarul Inspectoratului pentru Protecția Mediului an 2018, MADRM
- [3] <http://www.sanatainfo.md/News/Item/6687>
- [4] <https://ecopresa.md/raurile-mici-au-ajuns-la-limita-catastrofala/>
- [5] <http://mediu.gov.md/ro/content/i4-eliminarea-final%C4%83-de%C8%99eurilor>
- [6] <https://www.oecd-ilibrary.org/content/publication/factbook-2011en?contentType=&itemId=/content/chapter/factbook-2011-80-en&containerItemId=/content/serial/18147364&accessItemIds=&mimeType=text/html>
- [7] <https://cancelaria.gov.md/ro/content/elaborarea-mecanismului-de-gestionare-durabila-deseurilor-solide-mediul-rural-ministerul-0>
- [8] <https://www.zdg.md/reporter-special/reportaje/circuitul-gunoaielor-de-la-tomberoane-la-gunoiste/>
- [9] <https://newsmaker.md/ro/moldova-se-ineaca-in-deseuri-cum-sa-ne-salvam-de-milioanele-de-metri-cubi-de-gunoii/>
- [10] http://ipre.md/wp-content/uploads/2019/12/Politic%C4%83-public%C4%83_serviciile_de_gestionare_a_deseurilor-solide_in_municipiul_Chisinau_06_12_2019.pdf
- [11] <https://www.economist.com/europe/2020/01/11/why-lithuanians-cash-in-on-their-trash>
- [12] <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6354>
- [13] <https://cancelaria.gov.md/ro/content/elaborarea-mecanismului-de-gestionare-durabila-deseurilor-solide-mediul-rural-ministerul-0>
- [14] https://observatorul.md/proiecte/moldova-plus/2020/08/10/46762_gunoistile-din-satele-raionului-soroca-intre-lege-si-posibilitati?fbclid=IwAR0bkjDcozVvZD6LoIP-KMHurURqR18AWAqOy0E2-aZeT_r6Yi2g24yRiDI
- [15] http://www.doctorat.tuiasi.ro/doc/SUSTINERI_TEZE_2016/CI/Bricicaru/Rezumat%20Teza%20Ilie%20Bricicaru.pdf
- [16] <https://www.watchdog.md/2018/10/12/infrastructura-rutiera-din-chisinau-de-la-investitii-in-gropi-la-investitii-in-mobilitate/>
- [17] https://www.facebook.com/Ion.Ceban.public/posts/2663685200520078?__
- [18] https://www.expert-grup.org/en/biblioteca/itemdownload/805_9c2c90bdc87d128cbdec01df3da52899
- [19] <https://experience.arcgis.com/experience/>
- [20] http://politia.md/sites/default/files/accidenta_-_inp_in_rm_trimestrul_i_2020.pdf
Raport IGP, 2020, Notă informativă privind situația accidentară pentru perioada 01.01.2020 – 31.03.2020
- [21] <https://primariamea.md/drumurile-capitalei-in-asteptarea-reparatiilor/>
- [22] <https://protv.md/actualitate/au-turnat-asfaltul-iar-acum-l-au-scos-pentru-a-instalatevile-de-canalizare-pe-strada-albisoara-sub-podul-de-la-circ-muncitorii-intervin-a-doua-oara-video---2541292.html>
- [23] http://www.doctorat.tuiasi.ro/doc/SUSTINERI_TEZE_2016/CI/Bricicaru/Rezumat%20Teza%20Ilie%20Bricicaru.pdf
- [24] http://politia.md/sites/default/files/situatia_accidentara_12_luni_2019.pdf
- [25] http://ipre.md/wp-content/uploads/2020/09/Nota-Analitica-IPRE_Nr.5_2020_Accidente-%C3%AEn-Chi%C8%99in%C4%83u_Final.pdf
- [26] <https://unimedia.info/ro/news/ff79d96c6e97f8a2/ghidului-de-design-al-strazilor-municipiului-chisinau-aprobat-de-cmc.html>
- [27] http://www.doctorat.tuiasi.ro/doc/SUSTINERI_TEZE_2016/CI/Bricicaru/Rezumat%20Teza%20Ilie%20Bricicaru.pdf

- [28] <http://ipre.md/wp-content/uploads/2017/04/PPP-Tsil-FINAL.pdf>
- [29] http://www.doctorat.tuiasi.ro/doc/SUSTINERI_TEZE_2016/CI/Bricicaru/Rezumat%20Teza%20lie%20Bricicaru.pdf
- [30] <https://www.watchdog.md/2018/10/12/infrastructura-rutiera-din-chisinau-de-la-investitii-in-gropi-la-investitii-in-mobilitate/>
- [31] Chișinău în cifre anuar statistic 2016, https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Chisinau/Chisinau_in_cifre_2016.pdf
- [32] http://www.doctorat.tuiasi.ro/doc/SUSTINERI_TEZE_2016/CI/Bricicaru/Rezumat%20Teza%20lie%20Bricicaru.pdf
- [33] http://ipre.md/wp-content/uploads/2018/07/Analiza-de-politici-publice_IPRE_Gestionarea-resurselor-financiare-in-gradinitele-din-mun.-Chisinau__26.07.2018_vers.-1.0-final.pdf
- [34] <http://ipre.md/2018/08/21/analiza-de-politici-publice-gestionarea-transparenta-a-resurselor-financiare-bugetare-si-extra-bugetare-in-gradinitele-din-mun-chisinau/>
- [35] <http://gradinita30.educ.md/asociatia-de-parinti/#group=smartgallery&photo=1>
http://gradinita30.educ.md/wp-content/uploads/sites/282/2020/02/IMG_0005.pdf
- [36] <https://www.elenarobu.md/stransul-banilor-la-gradinitele-din-chisinau-cand-se-va-pune-capat-acestui-dezmat/>
- [37] <https://tv8.md/2019/09/11/video-coruptia-sora-cu-educatia-in-scoli-si-gradinite-s-au-inceput-colectarile-de-bani/>
- [38] http://ipre.md/wp-content/uploads/2018/07/Analiza-de-politici-publice_IPRE_Gestionarea-resurselor-financiare-in-gradinitele-din-mun.-Chisinau__26.07.2018_vers.-1.0-final.pdf
- [39] http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_427_Proiectul-Strategiei-Sectoriale-de-Dezvoltare-Educatia-2020.pdf
- [40] https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordinul_nr.1074_din_29.08.2019.pdf
- [41] https://www.osce.org/files/f/documents/e/f/425867_0.pdf
- [42] Notă informativă privind starea infracționalității în domeniul infracțiunilor ce atentează la viața și sănătatea persoanei, precum și celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a 12 luni ale anului 2019.
- [43] <https://www.clinicaonanicolau.ro/agresivitatea-violenta/>
- [44] http://lastrada.md/files/resources/4/RO_RAPORT_ACTIVITATE_TC_2014_mai_2016.pdf
- [45] http://lastrada.md/files/resources/3/Raport_Violenta_rom.pdf
- [46] http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/19.p.125-128Psihologie_115.pdf
- [47] http://www.procuratura.md/file/2019-03-05_Raportul%20Public%20activitatea%20Procuraturii%20Generale%20anul%202018.pdf
- [48] https://ro.wikipeCdia.org/wiki/List%C4%83_de_%C8%9B%C4%83ri_dup%C4%83_consumul_de_alcool
- [49] <https://www.psy.unsw.edu.au/contacts-people/academic-staff/professor-tom-denson>
- [50] Nota informativă privind progresul implementării Programului Național privind controlul alcoolului pe anii 2012-2020, pentru anul 2017.
- [51] Notă informativă privind starea infracționalității în domeniul infracțiunilor ce atentează la viața și sănătatea persoanei, precum și celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a 12 luni ale anului 2019.
- [52] https://msmps.gov.md/sites/default/files/raport_beijing25_draft_1.pdf
- [53] https://tdh-moldova.md/media/files/files/strategie_de_comunicare_362736.pdf
- [54] <https://gazetadechisinau.md/2020/06/30/centrele-de-asistenta-si-consiliere-o-sansa-pentru-diminuarea-violentei-in-familie/>
- [55] Apa din majoritatea fântânilor și izvoarelor nu corespund normelor sanitare. <https://www.mold-street.com/?go=news&n=6658>
- [56] Centrul Național de Sănătate Publică. Studiului de evaluare a calității apei potabile, sanitației și practicilor de igienă în instituțiile preșcolare. <https://ansp.md/index.php/rezultatele-studiului-de-evaluare-calitatii-apei-potabile-sanitatiei-si-practicilor-de-igiena-institutiile-prescolare-vor-fi-lansate-atelierul-de-lucru/> (accesat 30.06.2020)
- [57] Maria Lupei-Prodan, Impactul apei asupra sănătății populației Studias Universitas, USM, 2007, nr.7 p.14 <http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/03.-p.14-182.pdf> (accesat 15.08.2020)

- [58] Rezultatele Studiului de evaluare a calității apei potabile, sanitației și practicilor de igienă în instituțiile preșcolare. <https://ansp.md/index.php/rezultatele-studiului-de-evaluare-calitatii-apei-potabile> (accesat 12.08.2020)
- [59] Opopol N., Russu R.; Sănătatea mediului. Univ. de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”. Școala Management în Sănătate Publică, 2006 http://public-health.md/uploads/docs/bibl_virtuala/Sanatatea_mediului.pdf (accesat 30.06.2020)
- [60] <https://newsmaker.md/ro/ce-i-mai-bun-nu-e-pentru-copii-ce-fel-de-apa-beau-copiii-in-gradinitele-din-moldova/>
- [61] <http://www.mediu.gov.md/ro/node/449>
- [62] Calitatea apei destinate consumului uman din rețele de apeducte urbane, 2020 Chișinău, AO Adept, www.adept.md
- [63] Obiectivul 6. Apă curată și igienă. <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/sustainable-development-goals/goal-6-clean-water-and-sanitation.html>

Absolventele **"FEMEI CU IDEI"** care au elaborat **MANIFESTUL FEMEILOR 2020**

- Ludmila Alexei
- Ana Axenti
- Tatiana Bălan
- Parascovia Bîrcă
- Rita Boaghi
- Mariana Carabanov
- Maria Caragia
- Olga Caraman
- Viorica Caraus
- Marina Ceban
- Elena Cebanu
- Angela Cernolev
- Laurenția Condrea
- Eugenia Curmei
- Alina Florea
- Regina Foalea
- Elena Gogu
- Olesea Golban
- Janna Grosu
- Tatiana Iurco
- Elena Levinte
- Viorelia Lungu
- Ana Miron
- Gabriela Mîțu
- Olesea Mocanu
- Mihaela Pascal
- Liliana Poștan
- Cristina Rusu
- Elena Samarschi
- Olesea Simion
- Ana Stegarescu
- Lilia Sula
- Victoria Țepordei
- Mariana Țîbulac-Ciobanu
- Olga Țîganaș
- Tatiana Ursu
- Ludmila Vasilov

MENTORII **"FEMEI CU IDEI"** 2020

- Alina Bologan
- Elena Ciubara
- Felicia Chifa
- Tatiana Curchi
- Mariana Iațco
- Tatiana Zamfir

Femei cu idei

 femeicuidei.puneumarul.md

 @femeicuideimoldova

 femeicuideimoldova@gmail.com

 + 373 62 14 44 40

Programul „Femei cu idei” beneficiază de asistență din partea poporului american, oferit prin intermediul Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Opiniile exprimate în acest Manifest aparțin autorilor.